

Från varubrist till köparens marknad

Det har kommit som en glad överraskning för många och kanske som en chock för andra, att bristen på varor på många områden har börjat avtaga och att på sina håll överskott ha uppstått. Säljarens marknad har på allt flera områden börjat förvandlas till en köparens marknad. Allt flera regleringar av produktion och konsumtion har upphävts, och pris-kontrollnämnden har börjat överlåta prisbildningen åt marknadens egna krafter.

Denna förändring har inte endast gjort sig gällande i Sverige, där varutillgången efter kriget varit relativt god, utan har även märkts i andra västeuropeiska länder, liksom i Amerika; i några länder — framför allt Belgien — har en stockning i avsättningen och en viss arbetslöshet uppstått.

Man kan naturligtvis lätt misstaga sig på innebörden av denna utveckling. Säljarna ha blivit vana vid att kunna sälja alla varor de kunna anskaffa till de högsta priser de ha rätt att ta ut. Ett visst motstånd på marknaden och en däremot svarande tendens till lagerökning eller fallande priser fattas i ett sådant läge lätt som ett allvarligt bakslag, även om det blott innebär en återgång till mera normala förhållanden. — Onekligen har emellertid en relativ förbättring i varutillgången inträtt. Delvis är den en följd därav, att inflationstrycket minskats, och att konjunkturen inom de olika länderna på grund av monetära förändringar sjunkit från sitt tidigare övernormala läge. I Belgiens fall synes en verklig kris ha mognat ut, som bland annat uppstått därigenom, att investeringarna i fabriker och bostäder aldrig kommit fullt i gång efter kriget. Men därutöver är det onekligen även fråga om en statistiskt mätbar ökning av den reala varutillgången sedan de första åren efter kriget.

Det utgör en skenbar paradox att sådana tendenser till överskott på varor och fallande priser framträda, när man samtidigt vet, att levnadsstandarden i de västeuropeiska länderna i genomsnitt alltjämt beräknats ligga omkring 20 % under förkrignivån — på grund av brist på varor! Ser man på västeuropas läge i allmänhet, måste man nog också konstatera, att tendenser till överskott på varor icke är en allmän företeelse, utan tvärtom än så länge mera har karaktären av en *brist på anpassning mellan produktionen och de mest aktuella behoven* och delvis är ett uttryck för svårigheterna att åter få i gång en friare handel mellan de olika länderna.

Produktionen i Europa har visserligen återhämtat sig på ett häpnadsväckande sätt, så att industriproduktionen, som man skulle tro hade tagit mest skada av kriget, redan har stigit en bit över förkrignivån. Man kommer till detta resultat, även om västra Tyskland med dess ännu relativt låga produktion tas med i ett allmänt indextal för västra Europa. Marshallhjälpen med sitt tillskott av varor — för omkring 4 miljarder dollar per år — har naturligtvis också förbättrat försörjningen, särskilt i de hårdast drabbade länderna. Men av flera skäl äro möjligheterna att hålla uppe levnadsstandarden i västeuropa alltjämt väsentligt sämre än de voro före kriget.

Västeuropas befolkning har för det första stigit med omkring 10 % sedan tiden före kriget. Detta betyder ökade anspråk på livsmedel och olika råvaror, som endast kunna framställas i tillräcklig skala i andra delar av världen. Jordbruket har underligt nog drabbats hårdare än industrien av kriget, och dess produktion ligger alltjämt under förkrignivån. Den avgörande försämringen av Västeuropas läge består emellertid däri, att dess handelsutbyte med andra delar av världen krympt samman, och även i andra avscenden gestaltar sig mindre gynnsamt. Bytet av industrivaror mot livsmedel mellan väst och öst — inklusive mellan det gamla Tysklands olika delar — har antingen helt upphört eller har också gått starkt tillbaka. Men även Europas handel med de transoceana länderna har som bekant på ett avgörande sätt försämrats. Det räcker här att erinra om, *hur* Europa, särskilt England, alldeles förlorat sina osynliga inkomster från andra delar av världen, *hur* den industriella utvecklingen där fortsatt under och efter kriget — delvis i påskyndat tempo — och *hur* detta minskat Europas möjligheter att på traditionellt sätt finna avsättning för sina industriellt förädlade varor i utbyte mot framför allt livsmedel och råvaror.

Marshall-planens avsikt var som bekant i främsta runnet att ge Europa en andhämtningspaus, medan det på ett mera varaktigt sätt försökte lösa sina ekonomiska problem. Planen har nu tillämpats under snart ett år, och utan detta stöd hade givetvis Europa sjunkit ned i fattigdom och kaos. Europa har nu i stället under en period av relativt lugn kunnat börja genomföra sina planer på att utveckla sitt näringsliv, för att därigenom bli i stånd att uppnå en lika hög standard som före kriget utan förlisatt hjälp från Amerika.

Men de stora resultaten av dessa ansträngningar ligga alltjämt i framtiden, och fråga är om de skola kunna förverkligas under den korta nådatid av tre å fyra år, som alltjämt står till förfogande. Om de planer, som ingå i de europeiska ländernas långtidsprogram, har någon elakt sagt, att det förefaller, som om de på något mystiskt sätt skulle förverkligas själva nyårsnatten 1952/1953. Att deras förverkligande på många punkter kommer att fördröjas bortom denna tidpunkt, framstår som ganska sannolikt vid en sådan mera nykter granskning, som man nyligen företagit inom den västeuropeiska organisationen i Paris.